

Türk edebiyatına Fars dokunuşu: Shahzadeh İğual

“Türk lisanına yerleşmiş epey Farsî kelime var; Romanlarımda iki dilin arasındaki düğümü bu sözcüklerle atıyorum. Türkün, İranlının bildiği kelimelerle, satırlarımı birbirine bağlıyorum; bunu Farsça ve Türkçe’nin evliliği olarak tanımlayabiliriz. ...”

A A

Mustafa Birol Güger

21 Temmuz 2021 Çarşamba, 09:37

Abone Ol

Google News

"Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını belirler" diyor, dil bilimini felsefeyle harmanlayarak türümüzün kendini ve dünyayı anlama yolculuğuna ışık tutan büyük filozof **Ludwig Wittgenstein**. Yankısı **Tahran-İstanbul-Valencia** üçgeninde soluk buluyor. 30 yıldır Türkiye’de yaşayan İranlı sosyolog ve yazar **Shahzadeh Nilecem İğual**, sonradan öğrendiği Türk dilinde ürettiği edebi değeri yüksek eserlerle, modern insanın sınırsız yaratıcılığını temsil ediyor. Kendine has okuyucu kitlesi, yazarın yaşamı ve eserlerine ilişkin genel bir malumata sahip olduğu için, gerçekleştirdiğimiz bu keyifli söyleşi daha çok İğual’ın çalışmalarına hayat veren kültürel ve felsefi kodları sorgulayacak.

İran’da doğdun, uzun yıllar Türkiye’de yaşadın ve sonrasında da pek de kısa sayılamayacak bir süreliğine Valencia’ya yerleştin. Bu olgular ışığında göç ve göçmenlik kavramları senin için ne ifade ediyor?

İnsanın kaderinde göç varsa, hayata hep göç felsefesiyle yaklaşıyor ya da göç, hayatının gerçeği oluyor. Bu da sürekli bir gitmek hali, gitme isteği, bir yerde sürekli kalamama içgüdüleriyle tezahür ediyor. Göçmenlik bir süre sonra yaşam tarzın haline gelebiliyor. İnsan bu olguyu, yemek yemek, su içmek gibi farkında olmadan

içselleştirilip, kemikleştirebiliyor. Bu hale, bu tavra, göç demenin ne kadar doğru olduğundan hiç emin değilim; o halde gitmek diyelim. Gitmeye alıştıysan hep gitmek istiyorsun. Maksadın bir şehir olmuyor, bir süre sonra gitmenin kendisi başlı başına bir maksat haline geliyor.

“BİZ ONLARDA EKSİK YER ETMİŞİZ”

Bugün yaşadığın İspanya, Doğu ve Batı medeniyetlerinin kaynama noktalarından biri. Orada sana neler tanıdık geliyor ve İspanyolların gözünden Doğu nasıl gözüküyor?

Entelektüel diyebileceğimiz, hatta ortalama mütalaa ya da malumat sahibi İspanyollar Doğu'ya, doğru kanallardan okuyarak, dolayısıyla gerçekleri bilerek daha bir sempatiyle yaklaşıyor. Fakat gündelik hayatın sıradanlığında karşılaştığımız insanlarla Doğu üzerine sohbet edebilme lüksüne pek sahip değiliz.

Sözgelimi, oldukça basit sorular karşısında, Doğu'daki kültür hayatına çok da vakıf olmadıklarını görebiliyorsunuz. Örneğin, İspanyol bir sanat tarihçisi, kadim bir İran sanatı olan minyatürü; bir filolog ya da bir edebiyat fakültesi mezunu da **Nazım Hikmet**'i ya da **Firdevsi**'nin **Şahname**'sini tanımayabiliyor. **Elhamra Sarayı** bahçelerinin aslında Pers bahçeleri; Endülüs sulama sistemlerinin ise Pers mühendisliği olduğunu; 19. yy sonunda ortaya çıkan **Neo-Arabe** olarak adlandırdıkları neo-klasik mimari tarzın temellerinin ise **Selçuklu-Sasani** mimarisi olduğunu bilmeye ihtiyaç hissetmeyebiliyorlar.

İspanyollarda, yerel edebiyat üzerine de oldukça içedönük bir yaklaşım gözlemliyorum. Genel olarak, Batı Avrupa ve çok satanları domine eden Anglo-Amerikan edebiyatının sığ sularında yüzmek onlar için yeterli gibi. Oysa **Dante**'nin **İlahi Komedi**'sini bilenler, onun ilham kaynağı **Şahname**'yi de öğrenmeli. Özel ilgi alanı değilse, bir İspanyol'la dünyanın Doğu'su üzerine uzun uzun konuşamıyorsunuz; anlatırken şaşkınlıkla dinliyorlar sizi. Bu bizlerin eksikliği mi, yoksa tüm bunları bilmeye gerek mi yok bilemiyorum, ancak biz onlarda eksik yer etmişiz.

Karşılaştığım en yaygın tavır; Ortadoğu'yu Türk, Pers, Arap bir bütün olarak kabul edip, bu bütünü de Mağribi kültür ile kaynatmak ve dâhi akılda kalan eski prototiplerin içine sığdırmak; daha fazlasını bilmeye ihtiyaç duymadan, öğrenmeden yaşamak. Ancak bu da sadece İspanya'ya özgü değil.

“ZOR KOŞULLAR KALICI SONUÇLAR DOĞURUR”

Çalışmaların nasıl gidiyor? Bugünlerde yavaş yavaş kaldırılıyor olsa da karantina döneminde üretim zorlukları ile karşılaştın mı?

Karantina dönemi karanlık, negatif bir ruh haline sürükledi bizleri, sonra alıştık. Zaten insanoğlunun hayatta alışmayacağı hiçbir şey yok. Reddetme ve panik aşamalarını neyse ki çabuk atlattık, medyanın bize ulaştırdığı ürkütücü, metruk şehir imgelerine ise çoktan alıştık. Başta sanatçılar, artık beslenemeyecek olmaktan korktu tabii. Ben de başlangıçta onlardan biriydim, sonra kabullendim. Hiç bir şey yapamadan beklemeye karar verir gibi olmuştum ki çalışma evresi başladı. Bu süreç içinde bir roman, iki tiyatro oyunu bir de öykü üzerinde çalışmaya başladım.

Bu kısıtlamalar sanatla uğraşan insanları da zihnen son derece etkiledi. Sokakta, sahilde yürüyememek, seyahat edememek, eskiden keyifle yaptıkları şeyleri bir daha yapamayacaklarını düşünmek ürküttü onları. Oysa baskılar en çok sanatı besler...

Yasaklar ilan edildi, dünya çapında katı kısıtlamalar hayata geçirildi, sokağa çıkma yasakları başladı, işyerleri kapatıldı, çalışma şekli ve temposu kalıcı bir biçimde değişti. Tüm bunların sanatı nasıl beslediği ise kısa süre içinde anlaşılmaya başlandı. Tekrarlamakta fayda var: tabii ki her birimiz kara veba salgınında benzersiz eserler üreten birer Shakespeare değiliz, ancak biriken bu negatif enerjinin, pozitif sonuçlara evrilmesini sağlamak elbette ki mümkün. En azından benim için böyle oldu. Zira zor koşullarla karşı karşıya kalmaktır insana mücadele gücü veren ve ben bu koşullarda ortaya çıkan sonuçların daha kalıcı sonuçlar doğurduğunu düşünenlerdenim.

“BİR TÜR RÖNESANS YAŞANACAK”

Küresel salgın sonrası dönemde kültür ve sanat hayatını nasıl görüyorsun? İnsanlık bu noktadan büyük bir sıçramayla yeni bir Rönesans yaratmayı başarabilecek mi?

Koronavirüs salgını, yüzyılın sanatı açısından önemli bir dönüm noktası oldu, çünkü günümüz insanı daha önce böyle bir şeyle hiç karşılaşmamıştı. Bugün hayatta olan kuşaklar, daha önce hiç deneyimlemedikleri şeyler yaşadılar ve inanıyorum ki bir yeniden doğuş, bir tür Rönesans tabii ki yaşanacak. 2021, 22, 23 sanat ve yolculuğun yılları olacak. İnsanoğlu bugüne dek her şeye rağmen üretti ve üretmeye devam ediyor. Tabii ki karamsar eserler göreceğiz, ancak aralarından iyimser olanlar da çıkacak.

İran'a yönelik düzenlediğin edebiyat turlarından da bahseder misin biraz?

Daha önce, davet üzerine İran'a giden çok önemli Türk sanatçılar ve yazarlar oldu: **Yaşar Kemal** ve **Nobel** ödülünden sonra Kültür bakanlığı tarafından davet edilen **Orhan Pamuk** bunlardan ikisi. Ben ise Edebiyat Turu adıyla başka bir şey yapıyorum. İranlı bir kadın yazar olarak, Türk yazarları İran'la buluşturuyorum.

Bu seyahatlerin belirgin bir teması yok, tek bir etkinliğe de odaklanmıyor; temel hedef birlikte yolculuk etmek. Gezerken **Persepolis'i**, **Gülistan Sarayı'nı**, **Füruğ Feruhzad'ın** mezarını, **Hafız-ı Şirazi'nin**, **Firdevsi'nin**, **Hayyam'ın** kabirlerini görüyor, günlük yaşamı gözlemliyoruz.

Doğrusu, oldukça uzun bir süre proje üzerine kafa yordum. Türkçe iki romanı yayınlanmış, İran'ı her fırsatta meraklılarına anlatan bir yazar, bir konuşmacı olarak, kendimi başarılı sayabilmek için yazar dostlarımı benimle yolculuk yapmaya ikna edebilmekten çok daha fazlasını yapmam gerekiyordu. Asıl başarı da zaten yolculuk dönüşlerinde ortaya çıkan eserlerle geldi. Örneğin **Nedim Gürsel**, İran üzerine bir romanın ve **Magma** dergisine kapak olan geniş bir İran seyahati dosyasının da ana metnini yazdı. **Ayşe Kulin**, İran üzerine **Cumhuriyet** gazetesi için uzun bir gezi yazısı kaleme aldığı gibi, medyada birçok röportajda yolculuğumuzdan büyük keyifle söz etti. Yolculuğumuz devam edecek...

“Komşumuzu tanıyalım” parolasıyla yola çıkıp, **“İran'ı Bir İranlıyla Tanımak”** temasıyla geliştirdiğimiz bu edebiyat yolculukları projesinin yaratmak istediği farkındalığın temel hedefini, Türkiye'deki sanatseverlere, tarih boyunca en yakın komşularından biri olan İran'ı tanıtmak ve iki komşu arasındaki ilişkilerin daha da iyileşmesini sağlamak olarak tarif ediyorum.

İRAN: “KIZIM OLMADAN ASLA”DAN ÇOK DAHA FAZLASI

Bildiğim kadarıyla Türkçeyi sonradan öğrendin ve buna karşın Türkçe yazıyorsun ve edebiyat değeri yüksek eserler üretiyorsun? Bu durumu nasıl açıklıyorsun?

Kısa bir süre önce bir İran gazetesine verdiğim röportajda da söylediğim gibi, **Şahname**, **Bin bir Gece Masalları** gibi İran klasiklerini Farsça okuyup, yorumlayıp, çevirebiliyorum ama romanlarımdaki karakterlerimin hislerini sözcüklere dökebilmek için Türk dilinde yarattığım cümlelere ihtiyaç duyuyorum.

Türkiye’de büyüdüm, İran’ı ve İranlıları da çok iyi tanıyorum ve bu da bana çok büyük bir avantaj sağlıyor.

Bununla birlikte, Türk lisanına yerleşmiş epey Farsî kelime var; Romanlarımda her iki dilin arasındaki düğümü bu sözcüklerle atıyorum. Türkün, İranlının bildiği kelimelerle, satırlarımı birbirine bağlıyorum; bunu Farsça ve Türkçe’nin evliliği olarak tanımlayabiliriz. Bu, bana tarifsiz bir haz veriyor ve bunun yanı sıra okuyucunun da ilgisi ve takdirini kazanıyor. İran’ın **“Kızım Olmadan Asla”**dan fazlası, Garp kaynaklı karalama haberlerinden de çok daha ötesi olduğunun bilinmesi gerekiyor.

Biraz da son romanın, ‘İsfahan’ın Gözyaşları’ndan bahsedelim, orada okuyucuya vermek istediği alt mesaj nedir?

İsfahan’ın Gözyaşları bir aşk romanı, ancak genel tabirle pembe bir aşk romanı değil. Aralarında yüzyıllar bulunan; ilk bakışta birbirlerine hem çok benzeyen hem de hiç benzemeyen iki genç çiftin imkânsız aşklarını konu alıyor. Toplumların bireyin davranışlarını nasıl şekillendirdiğini gözler önüne seriyor. İsfahan’ın Gözyaşları’nı bu yönüyle protest bir roman olarak sınıflandırmamız mümkün.

Roman, **‘Aşka nasıl ket vurulabilir’**, ve **‘toplumsal teamüller mutluluğa nasıl engel teşkil edebilir’** sorularını yüksek sesle sormamız yönünde bir iç ses telkin ediyor bizlere.

Diğer yandan da merkezine aldığı iki paralel aşk monografisi ile İsfahan’dan başlayarak unutulmaz bir İran yolculuğuna çıkarıyor bizleri.

Daha önce İran’ı ziyaret etmiş olanlar, okudukça duyu hafızalarını tazelerken, oraya hiç yolculuk etmemiş olanlar için de hayal etmelerine olanak tanıyacak geniş bir projeksiyon sunuyor.

İsfahan'ın Gözyaşları, klasik ve modern İran edebiyatından yaptığım alıntılarla birlikte, dekorda büyük usta Nazım Hikmet'in olduğu hüzünlü bir ayrılığı yansıtıyor bir taraftan da. Hani Nazım usta der ya:

"Kadın sustu.

Sarıldılar...

Bir kitap düştü yere,

Kapandı bir pencere,

Ayrıldılar..."